

витрат цих членів на їх споживацькі потреби”. А це і має стати предметом і завданням економічної роботи на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Майовець Є.Й. Теорія аграрних відносин: навч. посіб. для студ. вузів / Є. Й. Майовець. – К.: Центр навчальної літератури, 2005, – 276 с.
2. Музика П.М. Формування та розвиток інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України: дис... д-ра екон. наук: 08.02.02/ П.М.Музика; Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН. -К., 2006.-410с.
3. Федоров М.М., Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я. Трансформація земельних відносин до ринкових умов / М.М.Федоров, П.Т.Саблук, В.Я.Месель – Веселяк і ін. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. – 115с.
4. Майовець Є. Й. Аграрне підприємництво в трансформаційній економіці України: автореферат дис. д-ра екон. наук: 08.00.01 / Є.Й.Майовець; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2007. – 36 с.
5. Голубева А., Рябчун Ю. Landkom продается понемногу. Комерсант Украина №43 от 13.03.2009 – Режим доступу <http://www.komersant.ua/doc.html?DocID=1137429&Issued=7000067>
6. Синицына Е., Черноапов А. Аграрии поднимаются с земли – Sintal Agriculture провела первое украинское размещение акций с начала кризиса. № 181 от 22.10.2008 – Режим доступу <http://www.minprom.ua/digest/28655.html>
7. Недоризанюк Т. "Кернел" ударился в поиски денег – Режимы за <http://delo.ua/biznes/kompanii/kernel-udarilsja-v-poiski-133603/>

УДК 36.71:336.77

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО
КРЕДИТУВАННЯ В БАНКАХ**

С.Г.ЖУЙКОВ – аспірант ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Постановка проблеми. Ураховуючи високий ризик такого виду кредитної операції, як інвестиційне кредитування підприємств, особливої уваги вимагає організація процесу підготовки, видачі і супроводження таких кредитів, оскільки від цього залежить ефективність діяльності банку і його фінансовий стан.

Стан вивчення проблеми. Проблемам методичного забезпечення процесу інвестиційного кредитування в банках присвячені наукові праці багатьох учених-економістів, зокрема В.П.Александрової, Д.П.Богині, О.А.Бондаренка, О.П.Бондарчука, П.І.Гайдуцького, С.О.Гуткевич, М.Я.Дем'яненко, М.І.Кісіля, В.В.Ковальова, М.М.Кропивко, Г.П.Лайко, Б.Л.Луців, О.М.Могильного,

Г.М.Підлісецького, Б.І.Пшик, П.Т.Саблука, Г.В.Сеніної, А.В.Чупіса та ін.

Завдання і методика дослідження. Основним завданням даної статті є дослідження методичних аспектів організації і супроводження процесу інвестиційного кредитування в банках шляхом проведення аналізу теоретичних засад і практичного досвіду в цьому питанні.

Результати досліджень. У процесі інвестиційного кредитування банки повинні використовувати відповідні організаційно-економічні прийоми видачі та погашення позик. Аналіз кредитного процесу дозволяє комплексно проаналізувати всі етапи та складові банківського інвестиційного кредитування. На основі вивчення точок зору різних авторів [2; 3; 7; 10] під кредитним процесом розуміємо етапи реалізації відносин між кредитором і позичальником, спрямованих на здійснення тимчасового переміщення вільних коштів у платне строкове користування з подальшим спостереженням за використанням кредиту до моменту його повернення.

У ході процесу банківського кредитування відбувається по черговий перебіг його етапів. Чітке розуміння сутності цього процесу та його організаційних етапів на практиці має важливе значення для ефективної діяльності банку. Адже банки можуть надавати кредити всім суб'єктам господарської діяльності незалежно від їхньої галузевої приналежності, статусу, форм власності за наявності у них реальних можливостей та правових форм забезпечення своєчасного повернення кредиту та сплати відсотків за користування кредитом. Проте, банк повинен бути впевнений у цільовому використанні кредиту позичальником і у вчасному поверненні ним основної суми кредиту та нарахованих відсотків. Таку впевненість банку може забезпечити тільки детально розроблений та вміло відпрацьований на практиці процес інвестиційного кредитування. В основі кредитного процесу обов'язково повинно лежати поєднання інтересів учасників кредитних відносин [9]. Тобто, тільки науково-обґрунтована організація процесу банківського кредитування може сприяти як розвитку підприємницької діяльності позичальників, так і банківських установ.

Процес інвестиційного кредитування в банках визначається багатьма факторами і складовими, які, на нашу думку, можна розділити на три організаційні етапи:

– *попередній*, який включає розробку стратегії і тактики процесу інвестиційного кредитування в банку;

– *основний* – безпосередньо пов'язаний з реалізацією інвестиційного кредитування;

– *завершальний*, на стадії реалізації якого здійснюється моніторинг виданого кредиту.

Кожен з цих етапів забезпечує вирішення конкретного переліку необхідних завдань кредитної політики банків, які в цілому спрямовані

на основну мету – мінімізацію ризиків і отримання необхідного прибутку (або зменшення можливих втрат) від проведення цієї операції.

Надзвичайно важливим у процесі організації кредитування є **попередній етап**, під час якого здійснюється розробка стратегічних планів і тактики реалізації процесу інвестиційного кредитування [1; 8]. Від правильно обраної стратегії виходу на ринок інвестиційного кредитування і тактичних заходів реалізації цього процесу залежить подальший розвиток цього важливого сегменту діяльності кожного банку. Перш ніж запровадити кредитний продукт, який буде спрямований на задоволення потреб позичальників у довгострокових інвестиційних коштах, необхідно провести ретельний і комплексний аналіз діяльності всіх суб'єктів ринку інвестиційного кредитування, вивчити проблемні питання і можливі перспективи своєї роботи в цьому сегменті, змодельювати різні варіанти реалізації цього виду кредитування, а також реально оцінити свої можливості і ресурсне забезпечення.

Після узгодження стратегії інвестиційного кредитування, розробки і затвердження внутрішньої нормативної бази відносно обслуговування всього процесу надання інвестиційних коштів у дію вступає **основний етап** менеджменту інвестиційного кредитування, який безпосередньо пов'язаний з реалізацією інвестиційного кредитування в банку. У свою чергу, основний етап можна розділити на такі організаційні складові: підготовчий, аналіз кредитоспроможності і забезпечення позичальника, розгляд заявки кредитним комітетом, укладання кредитної угоди і надання кредиту (у разі позитивного рішення кредитного комітету).

Процес реалізації інвестиційного кредитування підприємств розпочинається з підготовчого етапу, який характеризується ініціюванням з боку потенційного позичальника або кредитора попередніх переговорів з приводу отримання (надання) кредитних коштів.

При попередніх переговорах і перших зустрічах з потенційним позичальником, працівники банку намагаються дізнатися від клієнта вичерпну інформацію щодо одержання необхідних коштів або пропонують можливості з боку кредитора відносно кредитування. На цьому етапі співробітникам банку з'ясовується ціль кредитування, бажана строковість, можливість надання ліквідної застави. Тобто, на цьому етапі попередньо визначається можливість і доцільність видачі кредиту відповідно до кредитної політики банку і фінансового стану потенційного позичальника.

Слід відмітити, що у проведенні підготовчої роботи з клієнтами, особливо сільськогосподарськими товаровиробниками, необхідно враховувати можливу недостатню їх обізнаність про перелік банківських продуктів. Тому завданням співробітників банку має бути не тільки ознайомлення з необхідним переліком умов кредитування, але й робота фінансових радників стосовно вибору найоптимальнішої схеми кредитування, як для банку, так і для позичальника.

На нашу думку, на етапі попередніх переговорів і декларуванні намірів і можливостей отримання (надання) інвестиційного кредиту, слід звернути увагу, що в банківській практиці, зокрема, з огляду на погіршення платіжної дисципліни позичальників під час кризи, окрім суто економічного підходу в процесі кредитування, слід урахувати так званий психологічний аспект. Він має базуватися на психологічному аналізі підприємства-позичальника в особі його керівного складу. Як показує практика, платоспроможність і виконання зобов'язань клієнта багато в чому (іноді цей фактор є визначальним) залежить від морально-етичних норм і професійних якостей керівництва підприємства-позичальника. Багато в чому від його порядності, професійності, компетентності й організаторських здібностей залежить ефективність реалізації проекту, а тому і його окупність, що для банку-кредитора є дуже важливим фактором в прийнятті остаточного рішення відносно надання кредиту.

Результатом позитивних попередніх переговорів є заповнення і подання клієнтом кредитної заявки (або анкети), в якій вказується основна інформація про одержання кредиту, який необхідний позичальнику. Найчастіше в заявці вказується сума кредиту, строк кредитування, цільове використання коштів, а також необхідні розрахунки економічної ефективності інвестиційного проекту. Кредитна заявка обов'язково повинна бути підписана керівником організації-позичальника або ж особою, яка має на це необхідні повноваження.

Крім заявки на отримання кредиту, клієнт має подати всі необхідні документи згідно зі стандартним переліком стосовно інвестиційного кредиту, який визначає кожен банк окремо відносно до його кредитної політики.

У разі дотримання вимог надання необхідної документації і її позитивної юридичної оцінки банківські спеціалісти проводять техніко-економічне обґрунтування ефективності інвестиційного проекту, яке полягає в розрахунку основних показників окупності інвестицій: собівартості готової продукції, рентабельності, коефіцієнта і терміну окупності капіталовкладень, досягнення точки беззбитковості проекту, норми прибутку та ін. [4]

Особливої уваги на цьому етапі необхідно приділяти бізнес-плануванню інвестиційного проекту. У бізнес-плані обов'язково потрібна бути інформація стосовно прогнозних і статистичних даних проекту, розрахована рентабельність і планова норма прибутку, технічні дані обладнання чи виробничих потужностей, результати вивчення ринку збуту готової продукції.

Проте, як видно з досвіду роботи банків у цьому напрямі, вже на цьому етапі виникає багато проблем організаційного і юридичного характеру, які унеможливають подальшу роботу з надання кредиту.

При наданні інвестиційного кредиту підприємству будь-який банк, перш ніж винести рішення кредитного комітету, обов'язково

проводить оцінку кредитоспроможності і забезпечення позичальника. Ця процедура є обов'язковою і її результати істотно впливають як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку в цілому. Для позичальника оцінка його кредитоспроможності і забезпечення також важлива, оскільки від її результату залежить, в якому обсязі буде наданий кредит і чи буде він наданий взагалі.

Невірно проведена оцінка кредитоспроможності позичальників або погіршення його фінансового стану значно впливають на якість кредитного портфеля банку, яке, до того ж, згідно із Положенням про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків затвердженого постановою Правління НБУ від 06.07.2000 р. № 279 із змінами і доповненнями [6], тягне за собою необхідність зайвого резервування. У кращому випадку це призведе до погіршення фінансового стану банку, у гіршому – до повного краху.

Вирішенням даної проблеми є розробка і використання обґрунтованої методики, що дозволить банку найбільш реально оцінювати кредитоспроможність позичальників. Проте, слід зазначити, що в банківській практиці не існує ні єдиної методики, ні єдиного підходу до її побудови. Загальним у процесі аналізу та оцінювання кредитоспроможності клієнта різними банками є використання трьох аналітичних блоків:

- вивчення репутації та намірів щодо повернення позики, вивчення кредитної історії;
- аналіз фінансового стану клієнта;
- аналіз ефективності інвестиційного проекту.

Оцінюючи кредитоспроможність клієнта, банківська установа фактично визначає рівень кредитного ризику, який вона візьме на себе, встановлюючи кредитні стосунки з цим клієнтом.

При використанні будь-якої методики оцінки кредитоспроможності позичальника слід визначитись з пріоритетністю того чи іншого показника, що буде задіяний у розрахунках. Але в науковій теорії і на практиці немає єдності щодо першочерговості того чи іншого елемента кредитоспроможності.

В останній час аналітичні підрозділи комерційних банків не меншу увагу, крім кількісних показників, приділяють якісним показникам, як основним елементам побудови прогнозової моделі оцінки кредитоспроможності позичальника в коротко- і середньостроковій перспективі.

Зазначені чинники досліджуються за двома напрямками: якість менеджменту та ситуація на ринку факторів виробництва і збуту продукції (товарів). Глибина оцінки якісних критеріїв кредитоспроможності значною мірою залежить від строку, на який видається інвестиційний кредит. При оцінці рівня менеджменту увага концентрується-

ся на персональних і фахових якостях керівництва, а також на організації управління підприємством.

При аналізі кредитоспроможності позичальника, оптимальної методики, яка б найповніше відображала фінансовий стан позичальника на стадії розгляду інвестиційного проекту просто не існує. Кожний банк, урахувавши специфіку і індивідуальність кожного фінансового проекту під інвестиційне кредитування окремо, використовує, окрім рекомендованих НБУ, тільки ті показники, які вважає за необхідні.

Наступним етапом у процесі надання інвестиційного кредиту сільськогосподарських підприємств є аналіз забезпечення по кредиту позичальника.

Слід зазначити, що, урахувавши довгостроковий характер інвестиційного кредитування і постійні проблеми аграрних господарств з ліквідною заставою, банки оправдано висувають більш жорсткіші вимоги до цих підприємств порівняно з представниками інших галузей.

При аналізі покриття заставою суми кредиту банки завжди дотримуються принципу страхування кредитних ризиків, виходячи з підвищеної ризикованості даного виду операції і її довгострокового характеру.

На практиці це значить, що забезпечення кредиту має бути більшим, ніж сукупна сума кредиту, можливих штрафних санкцій, витрат на утримання і реалізацію заставного майна, інфляційні і валютні ризики. У підсумку, загальна сума предмета застави часто перевищує суму кредитних коштів у 2-3 рази.

Тільки після підписання всіх необхідних договорів за кредитною угодою банк здійснює надання кредиту. Кредит може видаватися у безготівковій формі (оплатою платіжних документів з позикового рахунку як у національній, так і в іноземній валюті, переказуванням коштів на поточний рахунок підприємства однією сумою або частинами по мірі виникнення потреби) і готівковій формі (для розрахунків із здавачами сільськогосподарської продукції та при окремих видах споживчого кредитування).

Після видачі кредиту позичальнику настає третій, **завершальний етап** процесу інвестиційного кредитування. Для забезпечення своєчасного виконання всіх умов кредитної угоди банк розпочинає процедуру супроводження (моніторингу) за виданим кредитом.

Ураховуючи ризикованість кредитних операцій, особливо інвестиційного характеру, завжди існує ризик неповернення боргу з боку позичальника. Ураховуючи цю обставину, банку необхідно постійно забезпечувати паритет ризику і обережності, що можна досягти проведенням контролю протягом усього процесу інвестиційного кредитування. Моніторинг банківського інвестиційного кредитування має свою специфіку, яка полягає в проведенні основного і додаткового моніторингу.

Проведення *основного* моніторингу може реалізовуватись, на нашу думку, таким чином:

- кожного разу напередодні сплати частини боргу і відсотків за ним співробітники банку здійснюють телефонні дзвінки і розсилку на корпоративну електронну пошту клієнта про нагадуванням розміру і терміну сплати за інвестиційним кредитом;

- постійно здійснюється перевірка сум сплати позичальником з графіком платежів;

- здійснюється перевірка цільового використання кредитних коштів;

- щоквартально здійснюється експрес-аналіз фінансової діяльності позичальника;

- періодично здійснюються виїзди співробітників банку на перевірку заставного майна, умов його зберігання і, при необхідності здійснюється перегляд його оцінки;

- через ЗМІ і представників бізнес-середовища відстежується не фінансова інформація (репутація клієнта, юридичні аспекти його діяльності).

З метою мінімізації кредитних ризиків протягом дії угоди за інвестиційним кредитом банк також проводить *додатковий* моніторинг, здійснюючи контроль господарської діяльності позичальника шляхом періодичного аналізу документів з виробничої діяльності клієнта, за допомогою яких перевіряються обсяги виробництва і реалізації продукції за інвестиційними проектом і основною діяльністю позичальника, рух грошових коштів, фінансовий стан тощо [5]. Таким чином, під час додаткового моніторингу виявляються можливі відхилення від інвестиційного проекту, приймаються необхідні рішення про мобілізацію фінансових ресурсів даного проекту, застосування механізму реструктуризації кредиту або про припинення фінансування.

Після введення в експлуатацію інвестиційного проекту починається генерування грошового потоку за рахунок реалізації безпосередньо самого проекту. Тому на цьому етапі важливим є проведення порівняльної оцінки поточних показників ефективності інвестицій з плановими. У разі, якщо фактичний кредитний ризик перевищує допустиму його величину, банк застосовує заходи, передбачені кредитною угодою або чинним законодавством. Таким чином, можна відмітити, що етап проведення моніторингу інвестиційного кредиту є необхідною передумовою проведення оптимальної організації процесу інвестиційного кредитування в банках.

Висновки та пропозиції. Таким чином, проведене дослідження дозволило визначити основні складові етапи процесу банківського інвестиційного кредитування, який включає основні й додаткові етапи, виконання яких вимагає як з боку кредитора, так і з боку позичальника великих часових і трудових витрат. Водночас саме від ефективності реалізації усіх етапів кредитного процесу залежить ефективність інве-

стиційних кредитних відносин. Проведенні дослідження дозволяють констатувати, що основні напрями підвищення ефективності процесу інвестиційного кредитування в банках містяться на етапі бізнес-планування інвестиційного проекту та його реалізації і полягають у застосуванні прогресивних методів і методик прогнозування, оцінки ризиків, оцінювання кредитоспроможності позичальника, дотриманні всіх передбачених норм і стандартів технічної складової проекту, постійному контролінгу реалізації проекту з боку банку.

Перспективи подальшого дослідження. Підвищення ефективності інвестиційних кредитних відносин можна досягнути шляхом забезпечення ефективного кредитного менеджменту на кожному етапі процесу інвестиційного кредитування. Тому, в подальшому необхідно вивчення практичних напрацювань у покращенні процесі інвестиційного кредитування в банківській сфері з урахуванням антикризових заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боярко І.М. Оцінка інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання / І.М.Боярко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7 (85). – С. 90 – 99.
2. Васюренко О.В. Банківські операції / О.В.Васюренко. – К.: КНЕУ, 2005. – 351 с.
3. Капран В.І. Банківські операції: навч. посіб. /В.І.Капран, М.С.Кравченко, О.К.Коваленко, С.І.Омельченко. – К.: Центр навч. літератури, 2006.– 208 с.
4. Кльоба Л. Принципи, функції і методи управління банківською інвестиційною діяльністю / Лев Кльоба // Вісник НБУ. -2007. -№ 10. -С. 40-44.
5. Непочатенко О.О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств / Непочатенко О.О. – Умань: УВПП, 2007. – 456 с.
6. Постанова Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 р. «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» (із змінами і доповненнями).
7. Руденко М.О. Аналіз діяльності банків України у сфері фінансових інвестицій / М.О.Руденко // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 119 – 124.
8. Рябих Д. Процедури оцінки інвестиційних проектів при проектному фінансуванні / Д.Рябих // Фінансовий ринок України. – 2007. – № 9 (47). – С. 5 – 7.
9. Хміль Л.М. Про розробку стратегії управління інвестиційною діяльністю банку / Л.М.Хміль, О.Р.Галько // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – Т. 2, № 2. – С. 144 – 147.
10. Череп А.В. Банківські операції: Навч. посіб. / А.В.Череп, О.Ф.Андросова. – К.: КОНДОР, 2008. – 410 с.